

УДК 330.45

**ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА МЕТОДИ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ****Кишакевич Б.Ю., д.е.н.****Климкович І.В.***Дрогобицький ДДПУ імені Івана Франка*

У статті проаналізовано економічну сутність фінансової стійкості банківської системи. Проведено аналіз основних факторів, які впливають на стійкість банківської системи. Висвітлено сучасні методи оцінювання фінансової стійкості банківської системи на основі використання інтегральних показників, які характеризують здатність банківської системи протидіяти негативним явищам і виконувати свої функції у повному обсязі, не зважаючи на вплив зовнішніх дестабілізуючих чинників і економічних шоків. Обґрунтовано основні елементи та інструменти для оцінки фінансової стійкості банківської системи. Запропоновано найбільш поширені підходи для визначення стійкості банківської системи, проаналізовано основні характеристики, якими повинна володіти банківська система, щоб її можна було б вважати фінансово стійкою, особливо підкреслюється важливість самоорганізації банківської системи. Описано основні індикатори та показники фінансової стійкості, які використовуються багатьма країнами світу та МВФ для обчислення фінансової стійкості.

Ключові слова: банківська система, індикатори фінансової стійкості, рейтингові оцінки, стійкість банківської системи, фінансова стійкість.

UDC 330.45

**ECONOMIC ESSENCE OF FINANCIAL STABILITY OF BANKING
SYSTEM AND METHODS ITS EVALUATION****Kyshakevych B., Dr.of Econ.Sc.****Klymkovych I.***Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

The economic essence of the banking system financial stability was analyzed in the article. The analysis of the main factors affecting the stability of the banking system was conducted. The modern methods of assessing the financial stability of banking system by means of the integrated indicators were delighted. Those indicators characterize the banking system's ability to resist negative scenarios and to perform its functions in full, despite the impact of external destabilizing factors and economic shocks. The basic elements and tools aimed to evaluate the financial stability of the banking system were disclosed. The most common approaches to determine the stability of the banking system were mentioned. The main characteristics that should

serve distinctive features of banking system in order to consider it as financially stable are analyzed. The importance of the banking system self-organization was emphasized. The basic indicators of financial stability, which are used by many countries and the IMF for the calculation of financial stability, were disclosed.

Keywords: banking system, indicators of financial stability, rating assessment, the stability of banking system, financial stability.

Актуальність проблеми. Фінансові кризові явища, які мали місце останнім часом в світовій економіці розвіяли міф про стійкість і невразливість розвитку фінансових систем країн світу. Перший удар традиційно завжди припадає на банківські системи, оскільки вони найбільше пов'язані із рухом фінансових потоків. Україна і її банківська система стала однією з країн, яка чи не найбільше відчула на собі дані кризові явища. Дана проблема є актуальною для України і нашого вітчизняного банківського сектору, оскільки пріоритетним завданням для банківської системи є процес інтеграції з іншими банківськими системами світу, що першочергово вимагає досягнення макроекономічної стабільності та належного рівня фінансової стійкості банківського сектору. Фінансова стійкість повинна стати не короточасним досягненням банківської системи, а пріоритетним завданням на майбутнє, яке приведе до ринкових перетворень і підвищення соціальних стандартів населення.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Проблема оцінювання фінансової стійкості банківської системи охоплює широке коло завдань, пов'язаних із аналізом різних складових фінансової системи.

Вагомий внесок у дослідження питань, пов'язаних із поняттям «фінансова стійкість» зробили відомі вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме: Шиназі Г.[2], Іллінг М. і Лю Я.[3], Уразова С.А.[5], Д. Чант[9], Евенс О., Леоне М., Гілл М. [7], Крокетт А. [8], Литвинюк О.В. [12], Ван ден Енд Дж. [14] та інші. Незважаючи на те, що ця проблематика не є новою темою у наукових дослідженнях, на сьогодні не вироблено єдиного підходу до розуміння економічної сутності фінансової стійкості банківської системи, що, відповідно, ускладнює задачу її оцінювання.

Мета статті: аналіз сучасних підходів до розуміння економічної сутності фінансової стійкості банківської системи та огляд методів її оцінювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах стагнації світової економіки різко збільшується кількість фінансових криз, через те все більше науковців приділяють увагу дослідженню економічної сутності фінансової стійкості як фінансової системи в цілому, так і окремих її компонентів. Банківський сектор є одним із головних компонентів фінансової системи. Він відіграє важливу роль у перерозподілі коштів та фінансуванні реального сектора економіки країни. Незважаючи на те, що дана проблематика є дуже актуальною в наш час, не існує чіткого визначення поняття «фінансова стійкість». Наведемо декілька визначень даного поняття, які, на нашу думку, найбільш точно відображають його суть.

Часто поняття «фінансова стійкість» пов'язують із фінансовою стабільністю, хоча їх економічна суть є різною. Так, деякі західні фахівці визначають фінансову стійкість від протилежного, тобто це все те, що не відноситься до поняття фінансова нестабільність. Так, наприклад, Д. Чант зазначає, що «... фінансова нестабільність відноситься до класу ситуацій (умов), в яких фінансові ринки впливають або можуть впливати на економічний добробут»[9].

На думку, більшості авторів визначення фінансової стійкості через терміни фінансової нестабільності є «розмиті», тобто не відображають справжньої сутності даного поняття і тому виникає ряд запитань і труднощів в розумінні терміну «фінансова стійкість».

Європейський центральний банк визначає фінансову стійкість «як стан, в якому фінансова система здатна витримувати економічні потрясіння, знижувати ймовірність перебоїв в процесі фінансового посередництва, щоб не завдати значної шкоди при розподілі і перерозподілі заощаджень»[4].

Спеціалісти Національного банку України (НБУ) під фінансовою стійкістю розуміють «...такий стан динамічної фінансової системи, за якого вплив будь-яких шоків на фінансову систему (чи на окремі її елементи) не заважає їй забезпечувати ефективний перерозподіл фінансових ресурсів в економіці, функціонування платіжної системи, а також амортизацію шоків» [10,ст. 97].

Міжнародний валютний фонд дає наступне визначення: «фінансова система незалежно від розміру або складності є стійкою, коли вона має здатність посилювати економічний добробут і коригувати будь-які коливання, які можуть відбуватися в результаті негативних шоків» [1].

У розумінні Г. Шиназі фінансова система може вважатися стійкою, якщо вона:

а) спрощує ефективний розподіл економічних ресурсів як в просторі так і в часі, а також інші фінансово-економічні процеси (наприклад, заощадження та інвестування коштів, кредитування, формування цін на активи, накопичення багатства і зростання виробництва);

б) дозволяє оцінювати фінансові кризи та управляти ними;

в) зберігає здатність виконувати ці важливі функції навіть перед загрозою зовнішніх потрясінь або при посиленні диспропорцій[2,ст.8].

Крокетт А. (1997) вважає, що «фінансова стійкість» – це стабільність основних фінансових інститутів і ринків і основною вимогою стійкості є високий ступінь впевненості, що дані фінансові інститути будуть виконувати свої договірні зобов'язання безперебійно та без сторонньої допомоги [8].

Банківська система має здатність до самоорганізації, що дуже важливо для вивчення її фінансової стійкості. У даному розумінні стійкість банківської системи – це «здатність при наявності структурної стійкості та явищ самоорганізації повертатися в рівноважний стан, не дивлячись на впливи внутрішніх і зовнішніх факторів»[5, ст.26].

Показники фінансової стійкості, які встановлені МВФ, застосовуються центральними банками на національному рівні. Також дані показники можуть містити агрегований показник, який застосовується до окремих фінансових установ з метою покращення їх функціонування. Фахівці МВФ на основі результатів великої кількості досліджень розробили і затвердили в 2004 році основну групу показників фінансової стійкості (далі ПФС). ПФС – це індикатори поточного фінансового стану і стійкості фінансового сектору країни, а також корпорацій і домашніх господарств, які є клієнтами фінансових установ [6]. Перелік базових ПФС наведений у табл.1

Оцінка фінансової стійкості банківської системи України здійснюється за допомогою:

- індикаторів фінансової стійкості;
- економічних нормативів діяльності банків;
- рейтингових оцінок.

Таблиця 1 - Базові ПФС

Достатність капіталу	Якість активів	Прибуток і рентабельність	Ліквідність	Чутливість до ринкового ризику
1)Відношення нормативного капіталу до активів, зважених за ризиком; 2)Відношення нормативного капіталу першого рівня до активів, зважених за ризиком; 3)Відношення необслуговуваних кредитів і позик за вирахуванням створених резерв. до капіталу	1)Відношення необслуговуваних кредитів і позик до сукупних валовим кредитами і позиками; 2)Відношення розподілу кредитів і позик за секторами до сукупних кредитах і позиках	1)Норма прибутку на активи; 2)Норма прибутку на власний капітал; 3)Відношення процентної маржі до валового доходу; 4)Відношення непроцентних витрат до валового доходу	1)Відношення ліквідних активів до сукупних активів; 2)Відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань;	1)Відношення чистого відкритої валютної позиції до капіталу

*На основі джерела [6].

Індикатори фінансової стійкості (ІФС) – це індикатори фінансового здоров'я і стійкості фінансових установ в країні. За визначенням НБУ – це показники поточного фінансового стану фінансових установ країни та їх контрагентів із сектору не фінансових корпорацій та сектору домашніх господарств [11].

На нашу думку найбільш інформативним методом оцінювання фінансової стійкості є використання інтегрованих показників або індексів, які комплексно характеризують фінансову стійкість банківської системи.

Подібні індекси були створені і в інших країнах. Хансчел і Монінг (2005) створили індекс фінансового стресу для Швейцарії. Даний показник вимірює рівень стресу банківського сектору. В 2006 Ван ден Енд Дж. пропонує індекс для визначення стійкості фінансової системи Нідерландів[14]. Даний індекс враховує процентні ставки, валютні курси, ціни на нерухомість. Ці показники використовуються в якості індикаторів для прогнозування криз і стресових явищ в економіці і є дуже важливими для економічної системи в цілому. Проте, через відсутність розвиненого фондового ринку і, через це, існуюче надмірне навантаження на банківський сектор в порівнянні з іншими фінансовими секторами, для фінансової системи деяких країн, індекси фінансової стійкості в основному складаються з показників визначених МВФ.

Поширеним методом оцінювання фінансової стійкості вважається використання рейтингових систем. Найбільш уживаною у цьому сенсі

вважається система рейтингових оцінок CAMEL (С – Capital adequacy (достатність капіталу), А – Asset quality (якість активів), М – Management (управління), Е – Earnings (прибутковість), L – Liquidity (ліквідність), S – Sensitivity to risk (чутливість до ризику)). Для обчислення даного індексу знаходять середнє арифметичне шести суб-індексів. За рейтинговою системою CAMELS для кожного банку встановлюється цифровий рейтинг за шістьма компонентами, а комплексна рейтингова оцінка визначається на підставі рейтингових оцінок за кожним із цих компонентів. Кожен компонент рейтингової системи оцінюється за п'ятибальною шкалою, де оцінка «1» є найвищою, а оцінка «5» – найнижчою. Комплексна рейтингова оцінка банку визначається за такими критеріями: 1) оцінка «1» – стан банку «сильний»; 2) оцінка «2» – стан банку «стабільний»; 3) оцінка «3» – стан банку «задовільний»; 4) оцінка «4» – стан банку «слабкий, критичний»; 5) оцінка «5» – стан банку «незадовільний» [13].

Недоліком вище наведених індексів є те, що вони непридатні для порівняння окремих країн і їх економічних систем через значну відмінність в обліковій політиці, а також відсутність стандартизації.

Еванс О. і Гілл М. підкреслюють значення фінансових (кількісних) показників в оцінці і моніторингу фінансової стійкості окремих фінансових установ і фінансової системи в цілому, а також важливість їх розрахунку для майбутнього прогнозування та прийняття рішень. Вони виділяють макропруденційні індекси, які містять два набори показників: макроекономічні змінні, пов'язані зі стійкістю фінансової системи і сукупні показники окремих фінансових інститутів. Вони вважають, що фінансові кризи з'являються тоді, коли два набори показників показують уразливість і слабкість фінансових установ в умовах макроекономічної нестабільності[7]. Ці показники не дозволяють повністю оцінити стійкість системи, бо частина факторів, що впливає на них є невимірною. Отже, такі показники, як правило, можуть бути використані в основному для історичного порівняння, тобто в рамках однієї економіки, а не для порівняння різних країн.

Національним банком України для оцінювання фінансової стійкості використовується також інтегральний показник (W) [10].

$$W = \sum_{j=1}^5 G(j) \quad (1)$$

де

$$G(1) = M(1) \cdot ([SB(1) + SZ(1)] + [SB(2) + SZ(2)]); \quad (2)$$

$$G(2) = M(2) \cdot ([SB(3) + SZ(3)] + [SB(4) + SZ(4)]); \quad (3)$$

$$G(3) = M(3) \cdot ([SB(5) + SZ(5)] + [SB(6) + SZ(6)]); \quad (4)$$

$$G(4) = M(4) \cdot ([SB(7) + SZ(7)] + [SB(8) + SZ(8)]); \quad (5)$$

$$G(5) = M(5) \cdot ([SB(9) + SZ(9)] + [SB(10) + SZ(10)]). \quad (6)$$

i – номер показника ($i = 1 \dots 10$);

j – номер групи ($j = 1 \dots 5$);

$G(j)$ – загальна оцінка в балах групи показників;

$M(j)$ – множник для групи показників;

$SB(i)$ – оцінка в балах абсолютної величини показника;

$SZ(i)$ – оцінка в балах змінної абсолютної величини показника.

Цей інтегральний показник може приймати значення в інтервалі від 0 до 10, і відповідно, чим вища його величина, тим краща фінансова стійкість.

НБУ пропонує наступні межі:

- 0-5,4 – нестабільна фінансова стійкість;
- 5,5-8,4 – з ознаками проблемності;
- 8,5-10 – стабільна.

На основі аналізу даного показника спеціалісти НБУ роблять висновки щодо рівня стійкості банківської системи.

Ще одним із підходів до розрахунку фінансової стійкості є обчислення інтегральної оцінки фінансової стійкості банківської системи України на основі якості управління активами і пасивами. Скористаємося показниками, які описані в роботі [12]. Позначивши через x_1 – коефіцієнт надійності, x_2 – коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів, x_3 – коефіцієнт концентрації власного капіталу, x_4 – співвідношення капіталу до депозитів, x_5 – коефіцієнт, що показує рівень депозитів у зобов'язаннях, x_6 – коефіцієнт кредитної активності, x_7 – коефіцієнт миттєвої ліквідності, x_8 – коефіцієнт співвідношення високоліквідних та загальних активів, x_9 – коефіцієнт платоспроможності, можна отримати інтегральний показник фінансової стійкості, який матиме вигляд:

$$Ifs = \frac{x_1}{0,05} + \frac{x_2}{0,1} + \frac{x_3}{0,1} + \frac{x_4}{0,15} + \frac{x_5}{0,15} + \frac{x_6}{0,65} + \frac{x_7}{0,02} + \frac{x_8}{0,15} + \frac{x_9}{0,1} \quad (7)$$

де Ifs – інтегральний показник фінансової стійкості банківської системи України; x_i – якісні показники.

Литвинюк О.В. зазначає, що основними проблемами банківської системи України на сьогодні є досить низька капіталізація, низький рівень ефективності управління активами та пасивами, що призводить до зниження ролі банківських установ як головних елементів ринкової економіки країни. Виходячи з принципів виконання всіх критеріїв фінансової стійкості банківської системи України, що включені до формули, значення інтегрального показника повинно бути не менше 9 [12].

Таким чином, проаналізувавши сучасні тлумачення терміну «фінансова стійкість банківської системи», можна виділити основну характеристику фінансової стійкості – це протистояння і згладжування різного виду шоків, що спричиняють негативний вплив як на фінансову систему в цілому, так на окремі її елементи.

Висновки. Стійкість банківського сектора відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного розподілу фінансових ресурсів і є рушійною силою для економічного зростання країни. Проаналізувавши різні підходи до розуміння економічної сутності фінансової стійкості, найбільш вдалим на нашу думку є ототожнення фінансової стійкості із здатністю банківської системи виконувати всі свої функції у повному обсязі, не зважаючи на вплив зовнішніх шоків та внутрішніх дестабілізуючих факторів, а також її здатність до самоорганізації та прогнозування потенційних фінансових проблем. Фінансова стійкість є дуже широким поняттям, яке охоплює різні аспекти функціонування фінансової системи і фінансових установ. Враховуючи тісні взаємозв'язки між усіма компонентами фінансової системи, порушення будь-якої з них може підірвати загальну стійкість цілої системи. Першочерговим завданням при формуванні моделей оцінювання фінансової стійкості банківської системи є побудова її економічної концепції, тобто системи вихідних теоретичних положень, які є визначають економічну сутність цього поняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. International Monetary Fund. The Financial stability report/ International Monetary Fund//–2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.imf.org>

2. Schinasi, G. Defining Financial Stability// IMF Working Paper No. WP/04/187.– October 2004.
3. Mark Illing. An Index of Financial Stress for Canada/ Mark Illing, Ying Liu// Bank of Canada Working Paper. – June 14, 2003. [Електронний ресурс].– Режим доступу до ресурсу: <http://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2010/02/wp03-14.pdf>
4. European Central bank. Measuring challenges in assessing financial stability/ European Central bank //Financial Stability Review.-December, 2005. [Електронний ресурс].– Режим доступу до ресурсу: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview200512en.pdf?88a7948da80be37ce8af062a161e01fe>
5. Уразова С.А. Устойчивость банковской системы: теоретические и методологические аспекты. – Банковское дело. – 2011. – №12.–С.–26.
6. Compilation Guide of Financial Soundness Indicators, Washington: International Monetary Fund. PP. 2.–185-188. [Електронний ресурс].– Режим доступу до ресурсу: <http://www.imf.org/external/index.htm>
7. Evens O. Macroprudential Indicators of Financial System Soundness / Leone A. M., Gill M. and Hilbers P.// Occasional Paper 192.– 2000.–pp.1–49.
8. Crockett, A. Why is Financial Stability a Goal of Public Policy Maintaining / Crockett A. //Financial Stability in a Global Economy, Symposium Proceedings, Federal Reserve Bank of Kansas City/–August.–1999.–pp. 55-96.
9. Chant, J. Financial Stability as a Policy Goal, in Essays on Financial Stability/ Chant, J.// Technical Report No. 95, Bank of Canada. – 2003. [Електронний ресурс].– Режим доступу до ресурсу: <http://www.cbb.gov.bh/assets/FSP/What%20is%20Financial%20Stability.pdf>
10. Організаційно-методичні підходи до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи/ за редакцією В.І.Міщенко.– К.:Центр наукових досліджень НБУ.–2005.–97с.
11. Індикатори фінансової стійкості глосарій НБУ.–[Електронний ресурс].– Режим доступу до ресурсу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123274.
12. Литвинюк О. В. Методологічні засади інтегральної оцінки фінансової стійкості банківської системи України на основі якості управління активами і пасивами / О. В. Литвинюк. // Економічний форум. – 2014. – С. 209–214.
13. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123651
14. Van den End J. W. Indicator and boundaries of financial stability. Netherlands Central Bank, Research Department.– DNB Working Papers 097.–2006.